**O’ZBEKISTON RESPUBLIKASI ICHKI ISHLAR VAZIRLIGI AKADEMIYASI**

HUQUQBUZARLIKLAR PROFILAKTIKASI FAOLIYATI KURSANTI
**MAHAMMADISMANOV SAYFIDDIN,**
HUQUQBUZARLIKLAR PROFILAKTIKASI KAFEDRASI O’QITUVCHISI
**VOXOBJONOV DILMUROD**

# PROFILAKTIKA INSPEKTORI TOMONIDAN FUQAROLAR MOL-MULKINI JINOIY TAJOVUZLARDAN HIMOYA QILISHDA ICHKI ISHLAR ORGANLARINING QO’RIQLASH XIZMATLARI BILAN O’ZARO HAMKORLIGINI TAKOMILLASHTIRISH

***Annotatsiya:*** *Mazkur maqolada profilaktika inspektorlarining fuqarolar mol-mulkini jinoiy tajovuzlardan himoya qilishdagi o‘rni hamda ichki ishlar organlarining qo‘riqlash xizmatlari bilan o‘zaro hamkorligini takomillashtirish masalalari tahlil qilinadi. Shuningdek, mavjud muammolar, hamkorlikdagi kamchiliklar va ularni bartaraf etish bo‘yicha ilmiy-amaliy takliflar ishlab chiqiladi. Muallif tomonidan profilaktika faoliyatini kuchaytirish, zamonaviy texnologiyalarni joriy etish va tizimlararo integratsiyani rivojlantirish orqali jinoyatchilikni kamaytirish yo‘llari asoslab berilgan.*

*Bugungi kunda fuqarolar mol-mulkini jinoiy tajovuzlardan himoya qilish davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Ushbu jarayonda profilaktika inspektorlarining o‘rni alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki ular hududlarda jinoyatchilikning oldini olish, aholi bilan bevosita ishlash va xavfsizlikni ta’minlashda asosiy bo‘g‘in hisoblanadi. Shu bilan birga, ichki ishlar organlarining qo‘riqlash xizmatlari bilan samarali hamkorlikni yo‘lga qo‘yish mazkur faoliyatning samaradorligini yanada oshiradi.*

***Kalit so‘zlar:*** *Profilaktika inspektori, jinoiy tajovuz, mol-mulk himoyasi, qo‘riqlash xizmatlari, ichki ishlar organlari, hamkorlik mexanizmlari, jinoyatchilikka qarshi kurash, profilaktika, xavfsizlik, jamoat tartibi, huquqbuzarliklarning oldini olish, integratsiya, axborot almashinuvi.*

Hozirgi kunda fuqarolar mol-mulkini jinoiy tajovuzlardan himoya qilish masalasi davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Ayniqsa, mulkiy jinoyatlar, jumladan o‘g‘irlik, talonchilik va firibgarlik kabi huquqbuzarliklar jamiyatda xavfsizlik hissiga salbiy ta’sir ko‘rsatmoqda. Shu nuqtai nazardan, profilaktika inspektorlari tomonidan amalga oshirilayotgan profilaktik chora-tadbirlarning samaradorligini oshirish hamda ichki ishlar organlarining qo‘riqlash xizmatlari bilan o‘zaro hamkorligini mustahkamlash muhim ahamiyat kasb etadi.

Profilaktika inspektori o‘z faoliyati davomida hududda jinoyatchilik holatini muntazam tahlil qiladi, xavf guruhiga kiruvchi shaxslarni aniqlaydi hamda ular bilan individual profilaktika ishlarini olib boradi. Biroq faqatgina individual profilaktika choralarini qo‘llash yetarli bo‘lmay, balki mulkni bevosita himoya qilishga qaratilgan mexanizmlarni ham rivojlantirish talab etiladi. Bu borada ichki ishlar organlarining qo‘riqlash xizmatlari muhim o‘rin tutadi.

Qo‘riqlash xizmatlari tomonidan turli obyektlar, xonadonlar va tashkilotlarning texnik qo‘riqlanishi, signalizatsiya tizimlari orqali nazorat qilinishi jinoyatlarning oldini olishda samarali vositalardan biri hisoblanadi. Shu bilan birga, profilaktika inspektorlari va qo‘riqlash xizmatlari o‘rtasidagi hamkorlik har doim ham yetarli darajada yo‘lga qo‘yilmagan. Xususan, axborot almashinuvi sustligi, hamkorlikning aniq mexanizmlari mavjud emasligi hamda ayrim hollarda vazifalarning takrorlanishi kuzatiladi.

Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun, avvalo, profilaktika inspektorlari va qo‘riqlash xizmatlari o‘rtasida yagona integratsiyalashgan axborot tizimini yaratish zarur. Ushbu tizim orqali jinoyatchilikka oid ma’lumotlar, xavfli hududlar, shubhali shaxslar haqidagi axborotlar tezkor ravishda almashilishi mumkin bo‘ladi. Natijada jinoyatlarning oldini olish samaradorligi oshadi.

Bundan tashqari, hamkorlikni kuchaytirish maqsadida muntazam ravishda qo‘shma reydlar, profilaktik tadbirlar va o‘quv mashg‘ulotlarini tashkil etish lozim. Bu nafaqat xodimlarning amaliy ko‘nikmalarini oshiradi, balki tizimlararo muvofiqlikni ham ta’minlaydi. Shu bilan birga, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan, jumladan videokuzatuv tizimlari, “aqlli” signalizatsiya vositalari va mobil ilovalardan foydalanish ham muhim ahamiyatga ega.

Xorijiy tajriba shuni ko‘rsatadiki, rivojlangan davlatlarda politsiya va xususiy qo‘riqlash xizmatlari o‘rtasidagi hamkorlik yuqori darajada yo‘lga qo‘yilgan. Masalan, Buyuk Britaniyada “public-private partnership” modeli asosida davlat va xususiy sektor o‘rtasida samarali hamkorlik yo‘lga qo‘yilgan bo‘lib, bu mulkiy jinoyatlarning kamayishiga ijobiy ta’sir ko‘rsatgan. Shuningdek, Singapurda barcha qo‘riqlash tizimlari yagona markazlashgan platforma orqali boshqariladi, bu esa tezkorlik va aniqlikni ta’minlaydi.

Yuqoridagilardan kelib chiqib, profilaktika inspektorlari va ichki ishlar organlarining qo‘riqlash xizmatlari o‘rtasidagi hamkorlikni takomillashtirish quyidagi yo‘nalishlarda amalga oshirilishi maqsadga muvofiq:

-axborot almashinuvi tizimini raqamlashtirish;

-qo‘shma profilaktik tadbirlarni muntazam tashkil etish;

-zamonaviy texnologiyalarni keng joriy etish;

-normativ-huquqiy bazani takomillashtirish;

-xodimlarning kasbiy malakasini oshirish.

Umuman olganda, mazkur yo‘nalishda amalga oshiriladigan chora-tadbirlar fuqarolar mol-mulkini ishonchli himoya qilish, jinoyatchilik darajasini kamaytirish hamda jamiyatda xavfsizlik muhitini mustahkamlashga xizmat qiladi.

Profilaktika inspektorining roli

Profilaktika inspektori hududdagi kriminogen vaziyatni o‘rganadi, huquqbuzarliklarning sabab va sharoitlarini aniqlaydi hamda ularni bartaraf etish choralarini ko‘radi. Ular aholi bilan doimiy aloqada bo‘lib, fuqarolarning muammolarini o‘rganadi va tezkor choralar ko‘rishda muhim rol o‘ynaydi.

Qo‘riqlash xizmatlari bilan hamkorlikning ahamiyati

Qo‘riqlash xizmatlari obyektlar, xonadonlar va boshqa mol-mulklarni texnik vositalar yordamida himoya qiladi. Profilaktika inspektori bilan hamkorlik quyidagi jihatlarda muhimdir:

-tezkor axborot almashinuvi;

-xavfli hududlarni aniqlash;

-qo‘shma reydlar o‘tkazish;

-jinoyatlarning oldini olish bo‘yicha kompleks choralar ko‘rish.

Mavjud muammolar

Amaliyotda quyidagi kamchiliklar kuzatiladi:

-axborot almashinuvi yetarli darajada yo‘lga qo‘yilmagan;

-zamonaviy texnologiyalardan foydalanish darajasi past;

-hamkorlikning aniq mexanizmlari ishlab chiqilmagan;

-kadrlar malakasini oshirish tizimi yetarli emas.

Takomillashtirish yo‘llari: Hamkorlikni rivojlantirish uchun quyidagi takliflar ilgari suriladi:

1. Yagona elektron axborot tizimini joriy etish;
2. Qo‘shma trening va o‘quv mashg‘ulotlarini tashkil etish;
3. Zamonaviy kuzatuv va signalizatsiya texnologiyalarini keng joriy etish;
4. Hududiy xavfsizlik xaritalarini ishlab chiqish;
5. Aholi bilan ishlashning yangi usullarini tatbiq etish.

**Xorijiy davlatlarda profilaktika tizimi**

Ko‘plab rivojlangan davlatlarda profilaktika faoliyati “community policing” (jamoatchilik bilan hamkorlikda ishlash) tamoyili asosida tashkil etilgan. Ushbu tizim:

-aholi bilan yaqin hamkorlikni yo‘lga qo‘yish;

-ishonch muhitini shakllantirish;

-jinoyatlarning oldini olishga qaratilgan profilaktik choralarni kuchaytirishni nazarda tutadi.

Masalan, AQShda mahalliy politsiya xodimlari hudud aholisi bilan muntazam uchrashuvlar o‘tkazib, xavfsizlik masalalarini birgalikda hal etadi. Bu esa jinoyatchilik darajasini pasaytirishda samarali vosita bo‘lib xizmat qilmoqda.

**Qo‘riqlash xizmatlari bilan integratsiya (Yevropa tajribasi)**

Yevropa davlatlarida, xususan Germaniya va Buyuk Britaniyada qo‘riqlash xizmatlari davlat organlari bilan integratsiyalashgan holda faoliyat yuritadi. Quyidagi jihatlar alohida e’tiborga loyiq:

-yagona dispetcherlik markazlari tashkil etilgan;

-signalizatsiya tizimlari to‘g‘ridan-to‘g‘ri politsiya tizimiga ulangan;

-tezkor javob berish guruhlari samarali faoliyat yuritadi.

Natijada jinoyat sodir etilishining oldi olinadi yoki u tezkorlik bilan fosh etiladi.

**Zamonaviy texnologiyalar (Janubiy Koreya va Yaponiya tajribasi)**

Janubiy Koreya va Yaponiyada xavfsizlikni ta’minlashda raqamli texnologiyalar keng qo‘llaniladi:

-sun’iy intellekt asosidagi videokuzatuv tizimlari;

-“aqlli shahar” (smart city) konsepsiyasi;

-mobil ilovalar orqali tezkor aloqa.

Masalan, videokameralar yordamida shubhali harakatlar avtomatik aniqlanadi va tegishli xizmatlarga signal yuboriladi.

**Xususiy sektor bilan hamkorlik (AQSh va Kanada tajribasi)**

Mazkur davlatlarda xususiy qo‘riqlash kompaniyalari huquqni muhofaza qiluvchi organlar bilan hamkorlikda ishlaydi. Bu quyidagi natijalarni beradi:

-resurslardan samarali foydalanish;

-keng qamrovli xavfsizlik tizimini yaratish;

-jinoyatchilikka tezkor javob berish.

**O‘zbekiston amaliyoti uchun takliflar**

Xorijiy tajribalarni hisobga olgan holda quyidagi takliflarni ilgari surish mumkin:

1. **Community policing tizimini rivojlantirish**

Profilaktika inspektorlarining aholi bilan ishlash mexanizmlarini takomillashtirish.

2. **Yagona axborot platformasini yaratish**

Qo‘riqlash xizmatlari va ichki ishlar organlari o‘rtasida real vaqt rejimida ma’lumot almashinuvi.

3. **Raqamli texnologiyalarni joriy etish**

Sun’iy intellekt, videokuzatuv va signalizatsiya tizimlarini keng qo‘llash.

4. **Xususiy sektor bilan hamkorlikni kengaytirish**

Nodavlat qo‘riqlash xizmatlari imkoniyatlaridan foydalanish.

5. **Kadrlar malakasini oshirish**

Xorijiy tajriba asosida treninglar va malaka oshirish dasturlarini joriy etish.

## FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – T.: O‘zbekiston, 2023.
2. O‘zbekiston Respublikasi Jinoyat kodeksi. – T.: Adolat, 2024.
3. O‘zbekiston Respublikasi Ma’muriy javobgarlik to‘g‘risidagi kodeksi. – T.: Adolat, 2024.
4. Ichki ishlar organlari to‘g‘risida Qonun. – T., 2022.
5. O‘zbekiston Respublikasi Ichki ishlar vazirligi. Profilaktika faoliyatiga oid buyruq va yo‘riqnomalar.
6. O‘zbekiston Respublikasi Oliy sudi Plenumining mulkiy jinoyatlar bo‘yicha qarorlari.
7. Birlashgan Millatlar Tashkiloti. Jinoyatchilikning oldini olish bo‘yicha xalqaro hisobotlar.
8. Interpol. Xalqaro jinoyatchilikka qarshi kurash materiallari.
9. Yevropa Ittifoqi. Xavfsizlik va huquqni muhofaza qilish sohasidagi dasturlar.
10. Kriminologiya / Mualliflar jamoasi. – T.: TDYU nashriyoti, 2021.
11. Kriminologiya va jinoyat profilaktikasiga oid ilmiy maqolalar to‘plami.
12. FBI statistik ma’lumotlari va tahliliy hisobotlari.
13. Association of Chief Police Officers (Buyuk Britaniya) metodik tavsiyalari.